

uchniv u zagal'noosvitni'omu navchal'nomu zakladi / O. V. Vargata // Pedagogichnyj dyskurs: zb. nauk. prac' / gol. red. I. M. Shorobura. – Hmel'nyč'kyj : HGPА, 2010. – Vyp. 7.

3. Ivanova O. I. Estetychne seredovyshe jak skladova chastyna vyhovnogo procesu studentiv vyshhyh navchal'nyh zakladiv / O. I. Ivanova // Duhovnist' osobystosti: metodologija, teorija i praktyka: Zb. nauk. prac' Shidnoukr. nac. un–tu im. V. Dalja. – 2008. – Vyp. 2 (25).

4. Kylyvnyk A. M. Formuvannja kul'tury samoorganizacii' majbutn'ogo vchytelja / A. M. Kylyvnyk // Visn. Zhytomyr's'kogoderzh. un–tu im. I. Franka. – 2011. – № 57.

5. Kutuzova G. I. Estetychne vyhovannja jak zasib tvorennja estetychnoi' kul'tury students'koi' molodi / G. I. Kutuzova // Nauk. visn. Volyn's'kogo nac. un–tu im. L. Ukraїnky: Filosofs'ky nauky. – 2011. – № 24.

6. Luzhkova O. O. Moral'no–estetychnyj ideal jak duhovna cinnist' osobystosti / O. O. Luzhkova // Aktual'ni problemy derzhavnogo upravlinnja, pedagogiky ta psihologii': Zb. nauk. prac' Heršons'kogo nac. tehn. un–t. – 2011. – № 1 (4).

7. Revenko I. V. Hudozhn'o–estetychna kompetentnist' uchytelja jak pokaznyk jogo profesijnoi' kul'tury / I. V. Revenko // Pedagogika formuvannja tvorchoi' osobystosti u vyshhij i zagal'noosvitnij shkoli: Zb. nauk. pr. / [redkol. : T. I. Sushhenko (golov. red.) ta in.]. – Zaporizhzhja, 2011. – Vyp. 14.

8. Tytarenko V. Teoretychnyj analiz pedagogichnoi' problemy formuvannja estetychnoi' kul'tury majbutnih uchyteliv tehnologichnoi' osvity / V. Tytarenko // Gumanizacija navchal'no–vyhovnogo procesu: Zb. nauk. prac' Slov'jans'kogo derzh. ped. un–tu. – 2010. – Vyp. LIII. – Ch. II.

9. Tul's'ka O. L. Stymuljuvannja samovdoskonalennja majbutnih ekologiv u procesi fahovoi' pidgotovky / O. L. Tul's'ka, L. V. Trojan // Pedagogika formuvannja tvorchoi' osobystosti u vyshhij i zagal'noosvitnij shkoli: Zb. nauk. pr. / [redkol. : T. I. Sushhenko (golov. red.) ta in.]. – Zaporizhzhja, 2011. – Vyp. 20 (73).

10. Fadjjeva T. Ju. Aktual'nist' problemy moral'no–duhovnogo vyhovannja / T. Ju. Fadjjeva // Pedagogika formuvannja tvorchoi' osobystosti u vyshhij i zagal'noosvitnij shkoli: Zb. nauk. pr. / [redkol. : T. I. Sushhenko (golov. red.) ta in.]. – Zaporizhzhja, 2011. – Vyp. 19.

11. Shevchenko O. V. Cinnisno–smyslovi determinanty procesu samovdoskonalennja osobystosti / O. V. Shevchenko // Zb. nauk. prac' In–tu psihologii' im. G. S. Kostjuka NAPN Ukr. / Za red. S. D. Maksymenka. – K., 2012. – T. XIV. – Ch. 2.

12. Jagupov V. V. Pedagogika: navch. posib. / V. V. Jagupov. – K.: Lybid', 2002.

13. Jacyshyn R. M. Definityvno–smyslova g'eneza suprodu estetychnogo vyhovannja osobystosti / R. M. Jacyshyn // Pedagogichnyj dyskurs. – 2012. – Vyp. 11.

Dobrovol'ska O., the applicant, National Pedagogical University M. P. Drahomanova (Ukraine, Kiev), panyolga@ukr.net

Aesthetics in the Spiritual World of Teacher: the Problem of Formation

The article analyzes aesthetic culture in the spiritual world of teacher, the complexity of the aesthetic education of the individual in higher education is revealed. Author is successfully investigating the concept of "aesthetic education" and "self-education" which are two of the most important spiritual needs of the individual. High teacher professional culture based on a thorough knowledge of his subject, the aspiration for self-improvement and self-development is considered.

Keywords: aesthetic ideal, spiritual world, moral values, aesthetic culture, teacher, identity, professional culture, aesthetic education.

Добровольская О., соискатель, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), panyolga@ukr.net

Эстетическое в духовном мире педагога: проблема формирования

Анализируется эстетическая культура в духовном мире педагога, обнаружено сложность эстетического воспитания личности в высшем образовании. Исследованы концепты "эстетическое воспитание" и "самовоспитание", которые являются одними из важнейших духовных потребностей личности. Рассматривается высокая профессиональная культура учителя, основанной на совершенном знании своего предмета, стремлении к самосовершенствованию и саморазвитию.

Ключевые слова: эстетический идеал, духовный мир, нравственные ценности, эстетическая культура, учитель, личность, профессиональная культура, эстетическое воспитание.

* * *

УДК 37.013.73:37.014.25:378

Чорний О. В.
аспірант, Національний педагогічний
університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), o4erniy@mail.ru

Зв'язок європейської орієнтації у вищій освіті ТА ПРИСКОРЕННЯ ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

Висвітлюються основні орієнтири та цінності європейського простору вищої освіти. Встановлено взаємозалежний зв'язок між прискоренням формування людського капіталу та інтеграцією національної вищої освіти в європейський освітній простір. Такі феномени, як академічна свобода, університетська автономія, роль держави та університету у забезпеченні належного функціонування вищої освіти, академічна мобільність, взаємне визнання кваліфікаційно–освітніх рівнів та дипломів є значущими факторами зростання людського капіталу.

Ключові слова: вища освіта, європейська орієнтація, філософський аналіз.

В умовах сучасного глобалізованого світу, стрімкого росту інтеграційних процесів усіх сфер суспільного життя, особливо важливу роль відіграє вища освіта. Вона є запорукою не лише економічного процвітання країн, але й основою творення духовного скарбу нації.

Основною формою сучасної вищої освіти є університет. "Університет – це не тільки національне, але й загальнолюдське надбання. Через співробітництво університетів досягається взаємопорозуміння, встановлюється співробітництво народів і культур" [1, с. 11]. Саме тому розширення компетенції, та загальна спрямованість оновлюючих процесів університетської діяльності є суттєвими моментами входження України у глобальний простір вищої освіти.

На шляху перебудови системи вищої освіти України важливим є її інтеграція у європейський простір вищої освіти. Від того наскільки вдало вітчизняна вища освіта зможе опрацювати та засвоїти європейські цінності на пряму залежить швидкість формування такого феномену як людський капітал, який є основою добробуту нашої держави.

Вища освіта є предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, європейській орієнтації у вищій освіті присвячені праці В. П. Андрущенко, В. Г. Кременя, В. І. Лугового, С. О. Сисоєвої, Н. Г. Батечко та ін. Проблеми функціонування людського капіталу та питанням освіти пов'язаним з цим, присвячено праці І. С. Каленюк, О. Комарової, О. В. Захарової, В. Т. Смірнова, І. В. Сошнікова, С. А. Дятлова, В. Ф. Бондарева та ін. Незважаючи на значні напрацювання кожної проблеми окремо, спільне їх висвітлення не знайшло належної уваги. Проте тут можуть міститися певні моменти, що є важливими для розуміння сучасної вищої освіти України та її майбутнього.

Першочергово, звернемось до аналізу основоположних документів, що регулюють відносини у сфері вищої освіти європейського простору. Загальні принципи європейської вищої освіти проголошені Лісабонською конвенцією (1997 р.), Лімською (1988 р.), Сорбонською (1998 р.) та Болонською (1999 р.) деклараціями.

Лімська декларація проголосила широку автономію вищих навчальних закладів та встановила загальні принципи такого феномену як "академічна свобода" [4]. До її прийняття університетські спільноти намагалися на національному і міжнародному рівнях відповісти на різноманітні проблеми, які виникли у зв'язку із пору-

шенням академічної свободи. Однак багато спроб були невдалими, оскільки не було чіткого уявлення про академічну свободу, її різновиди та підтекст. Саме Лімська декларація поставила крапку в цьому питанні.

В Лімській декларації особлива увага приділяється існуючим проблемам з забезпечення належного рівня освіти, її ролі та функціям. Зокрема зазначається, що освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особистості та почуття її гідності і повинна зміцнювати повагу до прав людини і основних свобод. Вона покликана давати змогу усім людям брати активну участь у побудові вільного і рівноправного суспільства, сприяти розумінню, терпимості і дружбі між усіма націями і усіма расовими, етнічними і релігійними групами, сприяти взаємному розумінню, повазі і рівності між чоловіками і жінками. Створення таких передумов є необхідним для поглиблення розуміння європейських цінностей, а отже і способу життя європейського суспільства, де людський капітал є стабільним ґрунтом для розвитку особистості.

Освіта має бути засобом до розуміння і робити внесок у досягнення головних цілей суспільства таких як соціальна рівність, мир, рівноправний розвиток усіх націй і захист довкілля. Всі чотири цілі є одними з головних для розуміння умов формування людського капіталу. Оскільки рівноправний розвиток усіх націй має на меті не лише економічний розвиток окремих держав, але й поширення знань, то розповсюдження інформації про європейські цінності та умови життя дасть змогу вирівняти відставання не лише в науково-технічному прогресі, але й у рівні моральності, законослухняності та ін. Захист довкілля допоможе не лише опосередковано раціоналізувати поведінку та підвищити загальний рівень культури, але й позитивно вплине на здоров'я населення, що є одним з складників людського капіталу. Соціальна рівність та мир є більше стабілізуючими факторами, що вплинуть на вирівнювання людського капіталу в межах окремих регіонів та соціальних прошарків населення.

В контексті належного функціонування освітньої сфери академічна свобода має першочергове значення. Вона є суттєвою передумовою тих освітніх, науково-дослідних, управлінських та обслуговуючих функцій, які покладаються на вищі навчальні заклади. Усі члени академічної спільноти мають право виконувати свої функції без будь-якої дискримінації і без страху втручання або придушення зі сторони держави або іншого джерела.

В зв'язку з тим, що поняття академічної свободи розуміється поверхнево, освітяни країни зазнають значного тиску пов'язаного з бюрократичними механізмами, економічними негараздами (браком фінансування, комерціалізацією вищої освіти) та капсулізацією української системи вищої освіти. Поширення академічної свободи дасть змогу створити той людський капітал, котрий буде мати не лише національні, а й міжнародні характеристики, буде активно приймати участь не лише в діяльності освітньої сфери, а й ефективно та плідно впливатиме на розбудову українського суспільства усіма можливими засобами.

Лімська декларація також проголосила, що доступ до академічної спільноти повинен бути однаковим для усіх членів суспільства без будь-яких обмежень. На

основі власних здібностей кожна людина має право без будь-якої дискримінації стати членом академічної спільноти як студент, вчитель, науковець, працівник або адміністратор. Усі держави і вищі навчальні заклади європейського простору повинні гарантувати систему стабільного і безпечного працевлаштування для вчителів та науковців. Важливим є те, що в країнах Європейського Союзу істотним є соціальний статус працівників вищої освіти, котрий забезпечує їм високу якість життя, здоров'я, економічні переваги, що є складниками людського капіталу. Таке вирівнювання розуміння статусу працівників вищої освіти України в контексті інтеграції до європейського простору змусить переглянути відношення до них, в тому числі, з економічної точки зору. Це неминуче прискорить формування людського капіталу, спочатку в освітній сфері, а потім й в усіх інших галузях народного господарства, оскільки підвищення якості вищої освіти має безпосередню кореляцію з продуктивністю праці випускників технікумів, коледжів та університетів.

Суттєвим є також і те, що вищі навчальні заклади повинні слідкувати за дотриманням економічних, соціальних, культурних, громадянських і політичних прав людини та намагатися запобігти використанню науки і техніки на шкоду правам. Вони повинні займатися актуальними проблемами, які стоять перед суспільством. Для цього навчальний план та діяльність цих закладів повинні повністю відповідати потребам суспільства. Вищі навчальні заклади повинні критично ставитися до політичного утиску і порушення прав людини у суспільстві. Все це має на меті виконання освітянами "соціального замовлення", що стимулює розвиток регіонів та держави в цілому. Актуальність проблем котрі вирішує вища освіта та нагальність завдань, які стоять перед нею, є тим містком, котрий з'єднує національний людський капітал з європейським, підсилюючи та прискорюючи його зростання до середньоєвропейського рівня.

Серед понять, що складають зміст академічної свободи важливим поняттям є автономія вищого навчального закладу. Автономія вищих навчальних закладів повинна здійснюватися демократичними засобами самоврядування, які включають активну участь усіх членів академічних спільнот. Члени академічних спільнот повинні мати право і змогу брати участь у проведенні академічних і адміністративних справ. Усі органи управління вищих навчальних закладів повинні обиратися у результаті вільних виборів і включати членів різних секторів академічної спільноти. Автономія повинна відображатися у питаннях управління і визначення напрямку дій у сфері освіти, науково-дослідної роботи, розподілу ресурсів та інших відповідних видів діяльності.

За допомогою автономії, ВНЗ України отримують дієвий інструмент для реформатування всієї своєї діяльності. Автономія значно сприяє послабленню бюрократичного тиску з боку держави, що позитивно впливає на вивільнення додаткових ресурсів для покращення праці освітян та науковців. Наприклад це дасть змогу вільно перерозподіляти кошти всередині ВНЗ, котрі можна буде використати на покращення матеріально-технічної бази, чи підвищення зарплатні, за рахунок економізації діяльності ВНЗ.

Наступною розглянемо Ерфуртську декларацію. Вона внесла більшу прозорість у відносини між державою та вищою освітою і встановила нові рамки для ефективного функціонування університету XXI століття [3]. Зокрема зазначалось, що університет повинен становити відповідальну і згуртовану спільноту, а не анархічне або безвідповідальне товариство. На університетах лежить обов'язок такої самоорганізації, щоб їх рішення приймалися після усесторонніх консультацій, але без зайвого зволікання, а узгоджені дії впроваджувалися в життя вповні і сумлінно, при мінімальних коштах. Як спільнота вчених і студентів, університет несе колективну відповідальність за діяльність своєї влади.

Самоорганізація університету може міститись також у професіоналізації управління ним, що включає створення компетентних органів всередині університетських структур. Такі процеси, як менеджмент, або врядування потребують додаткового навчання відповідних людських кадрів, що становлять новостворений людський капітал. Вищезазначені процеси можуть організувати людський капітал не лише самого ВНЗ, але й виявити додаткові можливості в самому суспільстві.

Держава повинна дозволити університетам встановлювати власні зразки діяльності і показники її якості. Під "якістю" тут розуміється перелік засад, якими університет керується при реалізації поставлених перед собою цілей, при збереженні академічних стандартів, тобто виразно окреслених умов, необхідних для отримання певних ступенів, титулів та інших досягнень, які піддаються академічній оцінці. Університети повинні забезпечити прозорість і публічний характер цьому процесові саморегуляції. Усі процедури, які університети застосовують з метою нагляду за стандартами із забезпечення якості, повинні бути відкриті для громадського зацікавлення і критики, а університети мусять погодитися з тим, що несуть відповідальність перед громадою за способи реалізації цих завдань.

Оскільки в Україні в переважній більшості ВНЗ якість визначається самим навчальним закладом та бракує зовнішніх сторін в оцінці його діяльності, сам навчальний процес і студент, як його продукт знаходяться під загрозою неефективного функціонування в системі вищої освіти. Як наслідок, випускник ВНЗ, котрий отримав неякісну освіту не створює приросту продуктивності своєї діяльності в межах національного господарства. А отже рівень людського капіталу держави залишається на тому ж самому місці, або ж зростає дуже повільно. Натомість, коли відбувається звернення до європейських норм, встановлюються правила гри, котрі вигідні і для вищої освіти і для ринку праці, що позитивно позначається на творенні людського капіталу.

Держава також повинна надавати університетам стабільне фінансування. Виключною прерогативою держави є прийняття рішення про величину і призначення фінансування. Окрім того, це фінансування повинно здійснюватися так, щоб мінімізувати значні щорічні коливання, що дозволить університетам розсудливе випереджаюче планування. З свого боку, університети повинні докласти всіх старань, щоб урізноманітнити джерела свого фінансування. Як у їх власному інтересі, так і в інтересі держави є те, щоб університети шукали якнайбільшу кількість джерел фінансування, запобігаючи цим надмірній залежності від одного джерела (дер-

жави). Про роль цього пункту в проблемі прискорення формування людського капіталу годі й казати.

Держава мусить сприяти університетам в виконанні їх історичних, дослідницьких і культуротворчих функцій. Тому університет повинен мати гарантовану свободу виконання цих завдань, незважаючи на погляди державної влади. Університети, за таких умов, повинні відповідати на потреби суспільства, серед них і на ті, які пов'язані із зростанням його заможності. На університетах лежать обов'язки щодо заможності, невід'ємними частинами яких вони є, і від яких вони отримують користь, як поточну так і довготермінову. Відповідно до цього, університети мусять відігравати провідну роль у розпізнаванні суспільних і економічних потреб, а також допомагати у можливому якнайшвидшому їх задоволенні. З усього цього видно наскільки тісно переплітаються положення Лімської та Ерфуртської декларації та наскільки актуальними є їх забезпечення для прискорення формування людського капіталу в Україні.

Болонська, декларація заклала фундамент до створення європейського простору у сфері вищої освіти. Значну кількість уваги було зосереджено на досягненні більшої сумісності та порівнянності систем вищої освіти Європи [2]. Європейські вищі навчальні заклади взяли на себе завдання та головну роль у створенні європейського простору вищої освіти, у тому числі виходячи з основоположних принципів Болонської університетської хартії 1988 року. Надзвичайно важливим було визнано те, щоб незалежність та автономія університетів забезпечували постійну адаптацію систем вищої освіти і наукових досліджень відповідно до нових потреб, вимог суспільства та розвитку наукових знань.

Було наголошено на тому, що слід зосередитися на вирішенні завдання збільшення міжнародної конкурентоспроможності європейської системи вищої освіти. Життєздатність та ефективність будь-якої цивілізації вимірюється її культурним впливом на інші країни. Тому європейські університети покликані забезпечити існування такої системи вищої освіти у Європі, яка була б привабливою для всього світу і відповідала б особливостям культурних та наукових традицій Західної Європи. І якщо порівнювати український, європейський та світовий людський капітали, то нашій країні є над чим працювати. У формуванні людського капіталу світового рівня Україна не може оминати європейські цінності, котрі вплинуть на підвищення конкурентоспроможності національної системи вищої освіти та забезпечать її належну якість.

Болонська декларація сприяла запровадженню системи на основі двох ключових навчальних циклів: додипломного та післядипломного. Доступ до другого циклу навчання потребує успішного завершення першого, який має тривати щонайменше три роки. Вчений ступінь, що присвоюється по завершенні першого циклу, на європейському ринку праці сприйматиметься як відповідний рівень кваліфікації. Кінцевим результатом другого навчального циклу є вчений ступінь магістра та/або кандидата наук. І тут Україна стикається з проблемою нестачі кредитів на опанування програми другого циклу навчання. І оскільки, наприклад, в Європі середній термін навчання магістра становить 2–3 роки, а в Україні – 1–1,5 роки, то очевидно, що загальний рівень випускників, як і рівень людського капіталу в

Україні є нижчим ніж загальноєвропейський, що потребує вдосконалення.

Однією з ключових тем, що розроблялася в межах Болонської декларації було сприяння мобільності. Вона досягалась через усунення перешкод на шляху ефективного використання права на вільне пересування з безпосередньою метою: забезпечення студентам доступу до навчальних можливостей, а також до відповідних послуг; забезпечення визнання та зарахування часу, який вчитель, дослідник чи член адміністративного персоналу провів у європейському навчальному закладі проводячи дослідження, викладаючи та виконуючи відповідну до свого фаху роботу, зі збереженням їхніх законних прав. Цей момент має для вітчизняної вищої освіти ключове значення, воно міститься в наступному: оскільки науковці, викладачі та студенти матимуть більше змоги пересуватися в європейському просторі вищої освіти, процес формування національного людського капіталу буде відбуватися пропорційно до кількості та якості залучення їх до європейських освітніх програм. Звісно цей процес матиме довгостроковий характер, та його наслідки будуть тривалими та стійкими, отже через освітан європейські цінності передадуться випускнику, що по закінченню навчального закладу збільшить рівень українського людського капіталу.

Останнім документом розглянутим нами в межах даної статті є Лісабонська конвенція. Діяльність науковців у її межах була спрямована на взаємне визнання кваліфікаційно–освітніх рівнів серед великого різноманіття освітніх систем європейського регіону [6].

Зокрема в ній зазначалось, що не допускається жодної дискримінації відносно будь–якої ознаки учасників навчального процесу у сфері вищої освіти. Такими ознаками можуть бути стать, раса, колір шкіри, інвалідність, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національного, етнічного або соціального походження, належність до національних меншин, майновий стан. З метою реалізації цього права вказувалось, що кожна інституція вищої освіти зобов'язується вжити відповідних заходів для оцінки клопотання про визнання кваліфікації учасника освітнього процесу виключно на основі набутих знань та навичок. Що є однією з передумов уможливлення порівняння європейського та українського людських капіталів, робочої сили (випускників), як їх складових.

Кожна інституція вищої освіти повинна слідкувати за тим, щоб процедури та критерії, які використовуються під час оцінки та визнання кваліфікацій мали характер відкритості, узгодженості та надійності.

За Лісабонською конвенцією, вищі навчальні заклади повинні визнавати періоди та зміст навчання, що пройдені в інших закладах вищої освіти. Таке визнання охоплює пошук взаємозамінності між наповненням програм навчання та узгодження між предметами, що викладались в певному навчальному закладі іншим вищим навчальним закладом.

Зважаючи на загальну спрямованість європейського простору до створення “економіки знань”, в контексті змісту вищезазначених документів, для української вищої освіти суттєвим є прискорення формування людського капіталу. Зрозуміло, що розглянуті феномени (академічна свобода, університетська автономія, роль держави та університету у забезпеченні належного функці-

онування вищої освіти, створення європейського простору вищої освіти, академічна мобільність, взаємне визнання кваліфікаційно–освітніх рівнів та дипломів) є надзвичайно важливими для Української системи вищої освіти. Крім того, в межах даної статті пропонується розширення розуміння значущості цих феноменів, в контексті їх витлумачення за допомогою проблематики людського капіталу.

Освітня галузь (і галузь вищої освіти особливо) є основним джерелом творення людського капіталу. Європейська орієнтація вищої освіти України веде до прискорення формування людського капіталу та перетворення його у інтелектуальний і, далі, духовний капітал [5]. Частина працездатного населення, що здобула вищу освіту, разом з отриманими знаннями, навичками, вміннями, відповідною поведінкою перетворюється в інструмент ефективного перетворення суспільної реальності. Еволюція навколишньої дійсності тим значніша та виразніша, чим якісніші знання було отримано в процесі навчання, наскільки ефективно їх можна застосувати в повсякденному житті і в професійній діяльності зокрема.

Прийняття європейських цінностей у сфері вищої освіти (що проголошені у розглянутих документах) сприяє інтеграції вітчизняної освітньої системи в європейський простір вищої освіти. З поступовою реалізацією цього складного та багатомірного процесу вітчизняна вища освіта набуває більш виразного вигляду в глобальному освітньому просторі, та європейському освітньому просторі, як підсистемі глобального простору. Зрозуміло, що така інтеграція покращить особистісні якості кожного члена українського суспільства; соціальна взаємодія, євроінтеграційні процеси у сфері вищої освіти – це потужний рушійний механізм оновлення та творення людського капіталу нашої країни.

Людський капітал – це інтенсивний виробничий фактор розвитку економіки та суспільства, що включає трудові ресурси, знання, інструменти інтелектуальної та організаційної праці, середовище існування та інтелектуальної праці [8]. Опановуючи європейські стандарти функціонування вищої освіти, співпрацюючи з європейськими науковцями Україна поступово зростатиме не лише у функціональному відношенні, але й в професійному; мається на увазі ріст чисельності та підвищення якості вітчизняних наукових шкіл до європейського зразка.

Прискорення формування людського капіталу слід розглядати в двох ракурсах. По–перше, у формі росту професіоналізму освітньої та наукової спільноти, якісного зростання розумового та психічного потенціалу, що обумовлено співпрацею з європейською освітньою спільнотою. По–друге, це поширення прискорення формування людського капіталу на сфери суспільного життя, що безпосередньо чи опосередковано стосуються вищої освіти. Такими сферами є політична, соціальна та економічна. Ріст політичної думки, розширення повноважень та прав населення, конкретизація діяльності суспільних інститутів (різноманітних організацій, професійних спілок, благодійних фондів), поглиблення та оптимізація ефективності економічних зв'язків всередині суспільства позитивно впливатимуть на підвищення якості життя в українському суспільстві.

Базовими складниками людського капіталу є ментальність (внутрішня культура населення), освіта, здоров'я та накопичення знань [7]. Українська ментальність з давніх часів перебувала в сфері впливу як західних так і східних наших сусідів. Європейська орієнтація у сфері вищої освіти дасть змогу оновити моральні та духовні засади функціонування нашої країни, що в свою чергу позитивно вплине на внутрішню культуру населення. Разом з тим це вплине і на такий складник людського капіталу як здоров'я. Можна прогнозувати, що в недалекому майбутньому відбудеться переорієнтація вітчизняної системи охорони здоров'я. Додаткову увагу буде зосереджено на профілактичному боці лікування, як це прийнято в європейських країнах. Передбачається, що така орієнтація буде поширюватися через вищі медичні навчальні заклади, в міру того як буде поглиблюватися співпраця з європейськими навчальнимикладами.

В наш час на базі теорії та практики людського капіталу формується та вдосконалюється успішна парадигма розвитку США та провідних європейських країн. Важливо, щоб і у нашій країні теоретичне осягнення поняття людського капіталу та практичне застосування теоретичних напрацювань набуло значного поширення. Таким шляхом можливий успішний розвиток нашої країни, як учасниці міжнародних відносин на європейському та глобальному рівнях.

Зв'язок прискорення формування людського капіталу та європейської орієнтації в вищій освіті носить взаємозалежний характер. Як було показано в статті чим більше зростає людський капітал тим більш посилюється інтеграція України в європейський освітній простір. І навпаки – чим більша орієнтація національної системи вищої освіти (університетів зокрема) на європейський простір, тим ефективніше зростає людський капітал в Україні.

Подальший хід дослідження можна зосередити на окремих проблемах пов'язаних з входженням української вищої освіти в європейський простір, це проблеми триступеневого поділу вищої освіти та визнання вітчизняних дипломів, проблеми пов'язані з інтернаціоналізацією у вищій школі та академічною мобільністю студентів, викладачів, науковців, та інші, що спричиняють значний вплив на прискорення формування людського капіталу.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. Майбутнє університетів в контексті протиріч XXI століття // *Філософія освіти*. – 2009. – № 1–2 (8). – С. 7–12.
2. Болонська декларація “Європейський простір у сфері вищої освіти”. – Болонья. – 19 червня 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_525
3. Erfurter Deklaration. – м. Erfurt. – 1–2 березня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rpd.univ.kiev.ua/bolon_proc/erfurt.php
4. Лімська декларація “Про академічну свободу і автономію вищих навчальних закладів”. – м. Ліма. – 10 вересня 1988 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rpd.univ.kiev.ua/bolon_proc/lima.php
5. Лісовський П. Духовний капітал, як філософська рефлексія у сучасній освіті України // *Філософія освіти*. – 2010. – № 1–2 (9). – С. 210–219.
6. Convention on the recognition of qualifications concerning higher education in the european region. – Lisbon. – 11 April 1997. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/165.htm>
7. Becker G. S. Human Capital. – N.Y. : Columbia University

Press, 1964.

8. Shultz T. Human Capital in the International Encyclopedia of the Social Sciences. – N.Y., 1968. – vol. 6.

References

1. Andruschenko V. Maibutnie universitetiv v konteksti protirich XXI stolittia // *Filosofiya osviti*. – 2009. – № 1–2 (8). – С. 7–12.
2. Bolonska deklaratsiya “Evropeiskiy prostir u sferi vischoi osviti”. – Bolonya. – 19 chervnya 1999 r.: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_525
3. Erfurtska deklaratsiya. – Erfurt. – 1–2 bereznya 1996 r.: http://www.rpd.univ.kiev.ua/bolon_proc/erfurt.php
4. Limska deklaratsiya “Pro akademichnu svobodu I avtonomiyu vischih navchalnih zakladiv”. – Lima. – 10 veresnya 1988 r.: http://www.rpd.univ.kiev.ua/bolon_proc/lima.php
5. Lisovskiy P. Duhovniy kapital yak filosofska refleksya u suchasniy osviti Ukraini // *Filosofiya osviti*. – 2010. – № 1–2 (9). – С. 210–219.
6. Convention on the recognition of qualifications concerning higher education in the european region. – Lisbon. – 11 April 1997 r.: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/165.htm>
7. Becker G.S. Human Capital. – N.Y. : Columbia University Press, 1964.
8. Shultz T. Human Capital in the International Encyclopedia of the Social Sciences. – N.Y., 1968. – vol. 6.

Cherniy O. V., graduate student, National Pedagogical University M. P. Drahomanova (Ukraine, Kiev), o4erniy@mail.ru

Communication European orientation in higher education and human capital formation acceleration: a philosophical analysis

The paper highlights the main orientations and values of the European Higher Education Area. It finds an interdependent relationship between accelerated human capital formation and integration Ukrainian higher education into the European educational space. Such phenomena as academic freedom, university autonomy, the role of government and the university to ensure the proper functioning of higher education, academic mobility and mutual recognition of educational levels and degrees are important factors in the growth of human capital.

Keywords: higher education, European orientation, philosophical analysis.

Черный О. В., аспирант, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), o4erniy@mail.ru

Связь европейской ориентации в высшем образовании и ускорение формирования человеческого капитала: философский анализ

Рассматриваются основные ориентиры и ценности европейского высшего образования. Исследована проблема взаимной связи между ускорением формирования человеческого капитала и интеграцией высшего образования Украины в европейское образовательное пространство. Такие феномены, как академическая свобода, университетская автономия, роль государства и университета в обеспечении надлежащего функционирования высшего образования, академическая мобильность, взаимное признание квалификационно-образовательных уровней и дипломов, являются значимыми факторами роста человеческого капитала.

Ключевые слова: высшее образование, европейская ориентация, философский анализ.

* * *

УДК 327.39

Шельюк Л.

кандидат педагогічних наук, здобувач, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), panyolga@ukr.net

ТЕХНОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДИСКУРСУ В СИСТЕМІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Педагогічний дискурс є ефективною засадою функціонування сучасного освітнього середовища, в якому засобами науки, навчання і виховання формується особистість. Він покликаний інтенсифікувати модернізаційні процеси в освіті та забезпечити їх динамічність, цілеспрямованість і незворотність. Адже саме педагогічний дискурс акцентує увагу на необхідності інтенсифікації науково-дослідної та науково-методичної діяльності суб'єктів національного освітнього простору, підвищення ролі самостійної роботи і практичної підготовки тих, хто навчається, зменшення часу впровадження наукових досягнень у навчальний процес, забезпечення впливу на формування особистісних, професійних і громадянських компетентностей української молоді шляхом запрошення до викладання в освітніх установах відомих та видатних науковців і громадських діячів. У таких умовах освіта і наука мають орієнтуватися на забезпе-